

SUAUGUSIŲJŲ MOKYMAŠI MOTYVUOJANTYS VEIKSNIAI: TĖVŲ, AUGINANČIŲ VAIKUS SU DAUNO SINDROMU, POŽIŪRIS

Doc. dr. Gitana Tolutienė

Klaipėdos universitetas

Neringa Navikaitė

Klaipėdos universiteto absolventė, daugiavaikė mama, auginanti vaiką su Dauno sindromu

DOI: <https://doi.org/10.52320/svv.v1iVII.251>

Anotacija

Straipsnyje pateikiamos tėvų, auginančių vaikus su Dauno sindromu, mokytiis motyvuojančių veiksmių teorinės išvalgos, nagrinėjami tokių vaikų specifiniai požymiai bei jų tėvų sunkumai šeimoje, aptariami tyrimo kontekste aktualūs tėvų informavimo, konsultavimo, švietimo, motyvavimo mokytiis ir kt. aspektai. Atlikus suaugusiųjų mokymosi motyvacijos analizę, išskiriami ir susisteminami tėvų mokymasi motyvuojantys veiksniai, atskleidžiamas suaugusiųjų švietėjo vaidmuo. Empirinėje straipsnio dalyje pristatomas tėvų, auginančių vaikus su Dauno sindromu, mokytiis motyvuojančių ir demotyvuojančių veiksmių metinėse konferencijose tyrimas, jo radiniai. Tyrimo rezultatų analizė išryškino esminius tėvus mokytiis motyvuojančius vidinius ir išorinius veiksmius kasmetinėse konferencijose, skirtose DS dienai paminėti. Tyrimas padėjo padaryti išvadą, jog tėvų motyvavime mokytiis reikšmingas vaidmuo tenka suaugusiųjų švietėjui, nuo kurio priklauso, ar bus efektyviai pritaikyti besimokančių tėvų asmeninės motyvacijos mokytiis veiksniai.

Pagrindiniai žodžiai: Dauno sindromas, mokymosi motyvacija, mokymasi motyvuojantys veiksniai, suaugusiųjų mokymasis, suaugusiųjų švietėjas.

Ivadas

Žmogus, įsisavindamas socialines normas ir kultūrinės vertybes vienu metu su savo aktyvumo realizavimu, savęs vystymu ir savirealizacija visuomenėje, tampa visaverčiu visuomenės nariu. Kiekviename raidos etape formuojasi gebėjimas mokytiis, o kai jis ryškiausiai atsiskleidžia, žmogus gali mokytiis kažko naujo, ko iki tol nebuvo išmokęs (Handel, 2016). Visas mūsų gyvenimas yra mokymosi procesas, kurio dėka jis tampa tikslingas, kryptingas ir prasmingas. Aktualumo nepraranda mokymasis prisitaikyti prie nuolat kintančių gyvenimo aplinkybių, lavinant sugebėjimus, įgyjant įvairiausių įgūdžių. Tėvams, auginantiems vaikus su Dauno sindromu (toliau – DS), mokymosi procese be proto galių, patirties, energijos, ištvermės, gebėjimo sutelkti dėmesį ir geros atminties, itin reikšminga motyvacija, jos palaikymas ir skatinimas.

DS arba 21 chromosomos trisomija išlieka dažniausia chromosomų liga, diagnozuota Lietuvoje. Tai genetinis sutrikimas, susijęs su kariotipo papildoma (trečiąja) chromosoma ar jos dalimi, pasireiškiantis organizmo makroanomalijomis, tipiška išvaizda ir raidos sutrikimu. Tai dažniausia chromosominė liga, genetiška protinio atsilikimo priežastis (Bakaniėnė, 2011). Lietuvos žmonių su DS ir jų globėjų asociacijos duomenimis (2022), šalyje apie 1000 žmonių turi DS, iš jų daugiau nei pusė yra vaikai iki 18 m. Toks vaikas gali gimti bet kurioje šeimoje, nepriklausomai nuo odos spalvos, tautybės, socialinės padėties ar išsilavinimo. Tam įtakos neturi gyvenimo būdas, sveikata, blogi įpročiai (Šalūgienė, 2022). Visuose kontinentuose ir visuomenės sluoksniuose maždaug vienas iš 700 vaikų gimsta su papildoma chromosoma (Utkus, Jusienė, 2016).

Pirmiausia pagalbą tėvams, auginantiems vaikus su DS, teikia šeimos gydytojas, nukreipiantis į ankstyvosios reabilitacijos tarnybą, kurios tikslas – kuo anksčiau nustatyti vaiko raidos sutrikimus, vykdyti šių sutrikimų prevenciją, kompleksinę reabilitaciją bei integraciją į visuomenę. Deja, bet ankstyvosios reabilitacijos tarnybose nėra visiškai sukomplektuotų komandų, specialistai dirba ne visu krūviu. Dėl šios priežasties nukenčia paslaugų kokybė ir prieinamumas (Kvieskienė, Čiužas, Vaicekauskienė, Šalaševičiūtė, 2015). Visi ankstyvosiose reabilitacijose dirbantys specialistai (kineziterapeutas, ergoterapeutas, logopedas, raidos pediatras, psichologas, socialinis darbuotojas), skirti vaikams. Nėra specialistų, kurie teiktų paslaugas tokių vaikų tėvams. Todėl suaugusiųjų švietėjo pagalba, parama aktuali tėvams tiek žiniomis, tiek palaikymu, tiek susivokiant dėl kitokio vaiko auginimo, tiek motyvuojant mokytiis.

Tyrimo problemos kontekste svarbos įgyja tėvų ir specialistų partnerystė tėvų konsultavimo, koordinavimo, dalyvavimo komandos darbe aspektais (Kvieskienė, Čiužas, Vaicekauskienė,

Šalaševičiūtė, 2015). Tokiu būdu vaikams, turintiems DS, būtų suteikta reikiama pagalba, aktyvinant tėvų informavimą, konsultavimą, švietimą bei mokymąsi.

Pastebėtina, jog žmonių su DS amžius ilgėja: gali trukti iki 70 m. Todėl akcentuotina tokių žmonių įtraukiojo mokymosi, savarankiškumo mokymo ir socializacijos svarba (Cunningham, 2012). Šių vaikų ugdymas itin svarbus nuo pat kūdikystės ir ankstyvosios vaikystės. Jeigu tėvai nuo pat pirmųjų dienų užsiims vaiko su DS ugdymu, tai užtikrins jo geresnę raidą, stipresnę sveikatą, nes vaikams su DS įgyti, išlavinti įgūdį reikia daugiau laiko ir pastangų. Todėl labai svarbu, kad tėvai, padedant, partneriaujant įvairiems specialistams, būtų motyvuoti šviestis ir mokytis.

Tyrimo aktualumas. Išnagrinėjus negausią mokslinę literatūrą DS tematika, galima daryti išvadą, kad Lietuvoje tėvų, auginančių vaikus su DS, motyvavimo mokytis problemos tyrimas šiai dienai neužfiksuotas. Tėvų iniciatyva sukurta asociacija ir organizuojamos socialinės konferencijos, akcijos, reklamos siekia atkreipti dėmesį į sunkumus, su kuriais susiduria tėvai, auginantys vaikus su DS. Trūksta tiek apibendrintų teorinių žinių, tiek ir tyrimų bei praktinių patarimų, kaip tokiam savo vaikui padėti, kaip atpažinti jo pažangą.

Mokslinės problemos iširtumas. DS sampratą atskleidė bei jo specifiką aprašė užsienio ir lietuvių autoriai – Utkus, Jusienė (2016), Brayden (2012), Cunningham (2012), Albernaz, Costa (2009), Barnhart, Connolly (2007), Connolly, Morgan, Russell, Richardson (2007), Grigelionienė, Ladukienė (2007), Prasauskienė, Daugirdienė, Gaizelytė (2007) ir kt. DS turinčių vaikų intelektą nagrinėjo Giedrienė (2015), Jurevičienė, Kaffemanienė (2009), Guazzo (2007), Glenn, Raine, Venables, Mednick (2007), Mikulėnaitė, Ulevičiūtė, Grigelionienė, Kodikienė, Ladukienė (2007), Galkienė (2005) ir kt. Suaugusiųjų mokymosi motyvaciją tyrė Bėkšta (2010), Hargreaves (2008), Maslow (2006), Felser (2006) ir kt. Vidinius ir išorinius motyvacijos veiksnius, turinčius įtakos suaugusiųjų mokymuisi, išskyrė ir susistemino tyrėjai – Vaitkienė, Tolutienė (2020), Adomaitienė, Zubrickienė (2016) ir kt. Suaugusiųjų švietėjo vaidmenį motyvuojant suaugusiuosius mokytis atskleidė mokslininkai – Vaitkienė, Tolutienė (2020), Tolutienė, Trakšėlys (2016), Spalding (2013), Felser (2006) ir kt.

Tačiau aktuali išlieka **tyrimo problema:** kokie veiksniai motyvuoja mokytis tėvus, auginančius vaikus su DS, ir koks suaugusiųjų švietėjo vaidmuo?

Tyrimo objektas: tėvus, auginančius vaikus su DS, motyvuojantys mokytis veiksniai.

Tyrimo tikslas – teoriškai išanalizuoti ir empiriškai atskleisti tėvų, auginančių vaikus su DS, mokytis motyvuojančius veiksnius.

Tyrimo uždaviniai: 1) išanalizuoti vaikų, turinčių DS, teorinius aspektus bei pagrįsti jų tėvų svarbą šviestis ir mokytis; 2) atskleisti suaugusiųjų mokymąsi motyvuojančius veiksnius ir suaugusiųjų švietėjo vaidmenį bei funkcijas šiuo aspektu; 3) atlikti empirinį tyrimą ir nustatyti tėvų, auginančių vaikus su DS, požiūrį į jų mokymąsi motyvuojančius veiksnius ir suaugusiųjų švietėjo vaidmenį.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė; anketinė apklausa internetu.

1. Tėvų, auginančių vaikus su Dauno sindromu, patiriamų sunkumų ir motyvuojančių mokytis veiksnių teorinis pagrindimas

Vaikų, turinčių DS, specifiniai požymiai. DS – tai tokia būklė, kai vaikas gimsta turėdamas papildomą chromosomą, kuri lemia jo intelektinę negalią bei fizinės raidos sutrikimus (Utkus, Jusienė, 2016; Brayden, 2012; Cunningham, 2012 ir kt.). Dėl ko įvyksta chromosomų pokyčiai ir atsiranda DS, nėra iki galo aišku. Esama įvairių teorijų (radiacijos poveikis, narkotinės medžiagos, alkoholis, kontracepcija, medikamentai ir t.t.), tačiau tyrimais patvirtinamas faktas, kad kuo vyresni tėvai, ypač motina, tuo didesnė tikimybė gimti vaikui, turinčiam DS (Utkus, Jusienė, 2016; Cunningham, 2012 ir kt.).

Žmonėms su DS būdingi specifiniai fiziniai ir psichiniai raidos bruožai: intelekto sutrikimas; hipotonija; širdies ydos; maitinimasis ir jo sutrikimai; klausos ir regos sutrikimai; skydliaukės hormonų svyravimai; kvėpavimo sistemos sutrikimai; žemas ūgis; sąnarių nestabilumas; specifinė išvaizda ir daug kitų sveikatos problemų, kurios daro stiprią įtaką labai vėluojančiai motorinei raidai (Utkus, Jusienė, 2016; Brayden, 2012; Cunningham, 2012 ir kt.). Tačiau vaiko su DS pagrindinė ugdymo atskirtyje kylanti problema yra vidutinis ir sunkus protinis atsilikimas, kuris sukelia tokius sunkumus: sumažėjęs gebėjimas mokytis ir išmokti, negebėjimas sukaupti dėmesio, kalbos neišsivystymas ar sutrikimas,

sensorinių sistemų pažeidimai, savitarnos, socialinių ir bendravimo įgūdžių stoka (Mikulėnaitė, Ulevičiūtė, Grigelionienė, Kodikienė, Ladukienė, 2007). Šių mokinių mąstymo operacijų trūkumai trukdo panaudoti įgytas žinias, pritaikyti išmoktas taisykles, tinkamai reaguoti neįprastoje situacijoje. Loginio mąstymo ribotumas lemia ir elgesio adaptyvumo stoką (Galkienė, 2005). Taigi tėvai, auginantys vaikus su DS, turi žinoti, jog nuo mažens vaikus reikia lavinti, mokyti bei išmanyti, kaip tai daryti, bei tai daryti nuosekliai, pasitelkus specialistų pagalbą.

Tyrimas (Jurevičienė, Kaffemanienė, 2009) atskleidė, kad nors dauguma vidutiniškai sutrikusio intelekto mokinių patiria bendravimo, orientacijos sudėtingose socialinės sąveikos situacijose problemų, vis dėlto jiems būdingi ne tik tipiniai negebėjimai, bet ir tam tikri gebėjimai: bendravimas neverbalinėmis priemonėmis, emocinio kontakto poreikis, elementaraus lygio savęs pažinimas, savikontrolė ir socialinės situacijos atpažinimas. Tėvai akcentuoja teigiamus vidutiniškai sutrikusio intelekto vaikų bruožus – taikingumą, rūpestingumą. Vertina ir jų socialinius įgūdžius, tačiau kai kuriomis situacijomis, kai pristinga socialinių gebėjimų, jie negali adaptyviai elgtis. Daugeliui DS turinčių vaikų pakanka saugios aplinkos, aiškių elgesio taisyklių, tinkamo elgesio skatinimo bei netinkamo elgesio ignoravimo būdų. Individualios specialistų, pedagogų konsultacijos, psichologinis šeimos konsultavimas, kartu aptariami įvairūs vaiko elgesio sprendimų būdai padėtų tėvams geriau suvokti savo vaiką, jo poreikius, galimybių ribas.

Tyrimas (Jurevičienė, Kaffemanienė, 2009) įrodė vaikų, turinčių vidutinį intelekto sutrikimą, neišplėtotus bendravimo įgūdžius: jiems sunku bendrauti su bendraamžiais, dažnu atveju neišplėtota jų kalba, jie droviasi, bijo, kad bendraamžiai gali juos atstumti. Be to, šiems vaikams sunku spręsti problemines situacijas. Dažnu atveju jie elgiasi neadekvačiai, vengia sudėtingų situacijų, pasišalindami, atsitraukdami, kartais ieško pagalbos arba išreiškia tam tikrą agresiją – tiek žodžiais, tiek jėga. Tačiau tyrime dalyvavę tėvai akcentuoja, jog vaikai puikiai bendrauja šeimoje, t. y. saugioje aplinkoje. Todėl aktualumo nepraranda įtraukusis mokymasis, nes mokant DS turinčius vaikus izoliuotai nuo sveikų vaikų ir visuomenės, prarandamas ne mažiau svarbus ugdymo tikslas – gyvenimui visuomenėje reikalingų socialinių gebėjimų ugdymas. Todėl tėvai, bendradarbiaudami su mokytojais, turi sukurti vaikui su DS draugišką, malonią, nuoširdžią, palaikančią aplinką, kurioje jis jausis priimtas ir galės produktyviai bendrauti su bendraamžiais, kas gerins jo mokymąsi, savarankiškumą ir integravimąsi į visuomenę.

Apibendrinant galima teigti, kad DS – būklė, kai vaikas gimsta turėdamas 21–os chromosomų poros trisomiją, lemiančią jo intelektinę negalią bei fizinės raidos sutrikimus. Pastebėtini esminiai raidos sutrikimo požymiai: sutrikę atminties procesai; dėl centrinės nervų sistemos pažeidimų sutrikęs kalbos ir kitų pažintinių procesų vystymasis; ap sunkintas mąstymas, kuriam būdingas inertiškumas, lėtumas, nekritiškumas, sudėtingesnis emocijų kontroliavimas, ir kt.

DS turinčių vaikų socializaciją veikiančios sunkumai šeimoje. Pagrindiniai neįgalų vaikų auginančios šeimos poreikiai yra saugumas, pagarba, emocinė šiluma, pakankama informacija. Negalios situaciją išgyvenančias šeimas ir visų jos narių identitetą paveikia stresas, lemiantis polinkį į socialinę izoliaciją, priverčiantis šeimą pajusti socialinę atskirtį (Diržytė, Bandzevičienė, Dauderys, Berniūnienė, 2010). Todėl visų pagalbą teikiančių specialistų tikslas – įvairialypė parama šeimai kaip sistemai tam, kad neįgaliojo šeima būtų stipri, nesijaustų palikta likimo valiai, būtų įgalinta tęsti socializacijos procesą.

Aktualizuojant reakcijas, kurias tėvai turėtų nugalėti patys, tai visų pirma – atmetimą ir nepriėmimą. Antra – idealizavimą: tėvai susikūrę idealaus vaiko vaizdinį perkelia jį į gimusį neįgalų vaiką, neigia ir ignoruoja negalią, kelia aukštus lūkesčius, kurių vaikas nepajėgus įgyvendinti. Tėvus ištinka savotiška socialinė stigma, jie koncentruojasi į save, savo savigarbą. Šeimoje išigali diskomfortas, neišsakomi nemalonūs šeimos narių jausmai vaikų jaučiami, todėl gali stiprėti jų stresas. Trečia, gailestį – tėvai nepastebi, neakcentuoja vaiko galimybių ir gebėjimų, bet ryškina jo neįgalumą, patys gailisi savęs, aštrina savo skausmą ir neviltį. Slepiamų jausmų padarinys – vaikas imamas pernelyg globoti, jį norima apsaugoti. Tokiu būdu vaikas tampa visiškai priklausomas nuo tėvų, o tėvai tampa vaiko vergais (Butkevičienė, 2008). Tėvų gebėjimas įveikti stresą labai priklauso nuo pagalbos ir psichologinio palaikymo. Šiuo aspektu specialistų pagalba šeimai yra nepaprastai svarbi, pateikiant informaciją apie kitas šeimas, auginančias vaikus su DS, pasidalijant jų patirtimi ir įveiktais sunkumais, pateikiant sėkmingų pavyzdžių, motyvuojant mokytis ir šviestis.

Svarbu, kad jau pirmojo pokalbio metu specialistui pavyktų užmegzti ryšį su tėvais, sudominti juos, kad atsirastų noras toliau bendradarbiauti (Bakanienė, 2011). Tėvų nueinamas ilgas ir sunkus kelias nuo situacijos nepripažinimo iki socializacijos visuomenėje ieškojimo, kai jau pradėdama bendrauti su naujais žmonėmis – mezgami nauji kontaktai, susipažįstama su panašios patirties tėvais, dalijamasi patirtimi (Liobikienė, 2006). Tuomet tėvai jau būna pasiruošę ir šviestis, ir mokytis. Tai sumažina skausmą, suvokiamas situacijos realumas ir vaiko galimybes.

Šeimos, auginančios neįgalų vaiką, vidinio gyvenimo pokyčiai susiję su asmeninio gyvenimo kryptingumo kaita, santuokinių ryšių išbandymu, naujų įgūdžių ir atsakomybės įgijimu, suvokiant vaiko gimimo prasmę bei naujai įprasminant save. Gimus vaikui su DS, šeimos veikiamos ir vidinių, ir socialinės aplinkos stresorių, kurie turi įtakos jų funkcionavimo dinamikai. Socialiniai pokyčiai šeimoje išryškėja karjeros galimybių, gyvenamosios aplinkos modifikavimo, informacijos ir resursų paieškos srityse (Ustilaitė, Kuginytė-Arlauskienė, Cvetkova, 2015). Informacijos, emocinės, finansinės ir socialinės paramos poreikiai pabrėžiami kaip vieni svarbiausių. Analizuojant šeimų socialinę būtį, didelę reikšmę įgyja socialinio dalyvavimo aktualizavimas bei įgyvendinimas. Todėl svarbu, kad suaugusiųjų švietėjas turėtų pakankamai žinių apie DS turinčius vaikus auginančių šeimų ypatumus, pagalbos tokiai šeimai teikimo principus bei būdus, patenkinant tėvų informacijos, emocinės, socialinės paramos poreikius.

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko su DS gimimas sukelia tėvams didelį stresą, stiprius išgyvenimus, įvairias reakcijas, nestabilias ir pažeidžiamas psichologines būsenas. Streso įveikimas priklauso nuo daugelio veiksnių, tarp kurių svarbiausi – vaiką su DS auginančios šeimos specialusis ugdymas bei tėvų švietimas, informavimas, pagalba, motyvavimas mokytis.

Tėvų, turinčių vaikų su DS, įgalinimas mokymuisi. Šeimų, auginančių neįgalius vaikus, tyrimas (Butkevičienė, 2008) rodo, jog tėvai labai tiksliai prisimena ankstyvąjį vaiko negalios laikotarpį, ypač diagnozės pateikimo momentą. Todėl itin svarbi pirminė specialisto nuomonė apie vaiko galimybes ir perspektyvas, jos pateikimo būdas, gebėjimas suprasti tėvų momentinę būseną, būtinybė atsižvelgti į tėvų pažeidžiamumą šiuo šeimai sunkiu laikotarpiu. Pagrįsta viltis skatina siekti tikslų, padedančių užtikrinti vaiko gerovę ir dalyvauti sprendžiant problemą, o baimė, gėda reiškia nusivylimą, ateities nebuvimo suvokimą. Ateities veiksnių pusiausvyra ir jos palaikymas tėvų ir specialistų santykiuose reikalauja abipusių pastangų ir pasitikėjimo (Ustilaitė, Kuginytė-Arlauskienė, Cvetkova, 2015).

Negalės situacijoje šeimos identitetas paveikiamas streso, dėl to įsivyrąja susiskaldymo ir izoliacijos būseną. Tokia šeima gali užsidaryti siaurame šeimos socialiniame tinkle ir negauti paramos ar reikalingų žinių, kaip padėti kuo sėkmingiau gyventi su šia situacija. Todėl šeimos vaidmuo vaikui, turinčiam DS, dar reikšmingesnis nei įprastai besivystančiam, nes šeima atlieka pagrindines vaiko globos ir ugdymo funkcijas (Galkienė, Gevorgianienė, 2008).

Tyrimu (Butkevičienė, 2008) įrodyta, kad skausmas dėl vaiko neįgalumo neišnyksta visiškai, tiesiog tėvai ima vertinti situaciją realistiškai, priimti konstruktyvius sprendimus, padėti vaikui ir sau patiems. Todėl aktualus suaugusiųjų švietėjo vaidmuo, skatinant, motyvuojant tėvus savipagalbai, pateiktiant pagrindžiančių argumentų, įrodančių teiginių, realių sėkmės istorijų, gerosios patirties pavyzdžių, kurie galėtų padėti tėvams psichologiškai bei emociškai.

Šeimoms, auginančioms vaikus, turinčius negalią, būtina profesionali pagalba ir mokymai tam, kad šeima būtų stipri, galinti tęsti normalų gyvenimą (Kreiviniene, 2007). Šeimų, auginančių negalią turinčių vaikų, psichosocialinės pagalbos poreikio tyrimu (Ustilaitė, Kuginytė-Arlauskienė, Cvetkova, 2015) atskleista bendradarbiavimo su specialistais, panašią patirtį turinčiomis šeimomis ir individualios psichologinės pagalbos svarba. Todėl šeimos konsultavimas, šeimos ir įvairių specialistų bei kitų šeimų, turinčių panašią patirtį, bendravimas ir bendradarbiavimas yra itin reikšmingi veiksniai, užtikrinantys DS turinčių vaikų ir jų tėvų geresnę gyvenimo kokybę.

Ankstyvosios intervencijos tarnybose atlikti tyrimai aktualizuoja šiuos šeimos įgalinimo lygmenis: 1) įgalinimas kasdieninėse situacijose – šeimos lygmuo; 2) įgalinimas, kai specialistai dirba su šeima sistemiškai, – tarnybų lygmuo; 3) įgalinimas, kai šeima gali tikėtis geros pagalbos savo sutrikusios raidos vaikui, – bendruomenės ir politinis lygmuo (Kreiviniene, 2007). Tyrimo kontekste aktualu suaugusiųjų švietėjo įgalinimas, palaikant šeimą, auginančią vaiką su DS, suvokiant jos džiaugsmus ir negandas, padedant spręsti kasdienes sunkumus, bendradarbiaujant su specialistais ir tarnybomis.

Apibendrinant galima teigti, jog tėvams švietis, mokytis ir bendradarbiauti tiek su gydytojais, tiek su specialistais svarbu ne tik dėl to, kad DS turintis vaikas būtų natūraliau priimamas visuomenėje, bet ir dėl to, kad spartėtų jo fizinė raida, klostytųsi realios prielaidos socializuotis visuomenėje. Todėl tėvų motyvavimas mokytis bei švietimas vaidina labai svarbų vaidmenį šeimų, auginančių vaikus su DS, gyvenime.

Tėvų informuotumas apie pagalbą vaikų su DS ugdymui. Gimus šeimoje vaikui, turinčiam DS, šeimai nuo pat gimimo prireikia pagalbos, kad kuo sėkmingiau įveiktų negalios situaciją. Tėvų informuotumas – vienas pirmųjų etapų įgalinant šeimą tinkamai pasirengti DS turinčio vaiko ugdymui.

Tėvų patirtys atskleidžia, kad profesionaliai pateikta informacija padeda šeimai susitaikyti su vaiko negalia, suteikiant vilties dėl vaiko ateities, ir turi įtakos šeimos kryptingumui. Kita vertus, informacija, pateikta nesilaikant medicininės etikos principų (nejautriai ir tėvams nesuprantamai), sukelia neigiamus išgyvenimus. Tikrosios padėties nežinojimas, informacijos apie pagalbos išteklius stoka nesudaro sąlygų tėvams tapti lygiaverčiais specialistų partneriais teikiant pagalbą savo vaikui. Tokiose situacijose nemažai padeda ir panašią patirtį turinčios šeimos, tai padeda geriau įsivaizduoti ir suvokti esamą situaciją, vaiko raidos galimybes bei perspektyvas (Ustilaitė, Kuginytė-Arlauskienė, Cvetkova, 2015). Todėl tėvams visų pirma svarbus šeimos gydytojo palaikymas ir pažadas, kad jų vaiku bus pasirūpinta, ir visada, kilus klausimams ar problemoms, bus į ką kreiptis. Tai suteikia jiems saugumo, nevienišumo jausmą.

Tyrimas (Kvieskienė, Čiužas, Vaicekauskienė, Šalaševičiūtė, 2015) parodė, jog Lietuvoje pagalbos priemonės vaikams ir suaugusiems, turintiems skirtingas negalias, apibrėžianti teisinė norminė bazė yra pakankama, tačiau trūksta lengvai prieinamos informacijos apie tai vienoje vietoje (viename pritaikytame portale), įstatymų įgyvendinamųjų teisės aktų, kurie užtikrintų savivaldybėse socialinę partnerystę (tarpinstitucinį bendradarbiavimą) ir daugiavandenią pagalbą. Šeimos informuotumas apie gaunamą pagalbą, konsultavimas – svarbūs veiksniai, užtikrinantys negalią turinčių vaikų ir jų tėvų geresnę gyvenimo kokybę (Galkienė, Gevorgianienė, 2008). Pastebėtina, jog ne visi tėvai stengiasi savarankiškai rasti galimybes, priemones, kaip padėti savo vaikui. Daugumoje Europos valstybių yra įsteigtos asociacijos, besirūpinančios šeimomis, auginančiomis vaikus su DS, suteikiančios visokeriopą informacinę, socialinę, ugdymo, o atskirais atvejais ir medicinos pagalbą. Lietuvoje veikiančioms Žmonių su DS ir jų globėjų asociacijai, įkurta Neringos Šalugienės, auginančios tokį vaiką, organizuoja kasmetines konferencijas, skirtas DS dienai paminėti, suteikia tėvams informaciją ir kt.

Apibendrinant svarbu akcentuoti, jog informavimas bei švietimas nuteikia tėvus teigiamai, įgalina juos veikti, tačiau informacijos bei mokymų tėvams pakanka tik iš dalies.

Suaugusiuosius mokytis motyvuojantys veiksniai. Suaugusiųjų mokymosi motyvacija priklauso nuo daugelio veiksnių: tiek vidinių, tiek išorinių. Kadangi tai sudėtingas reiškinys, kuris mokymosi procese gali kisti, į sėkmę orientuotas suaugusiųjų mokymasis bei ilgalaikės mokymosi motyvacijos išlaikymas suaugusiųjų švietėjui tampa tikru iššūkiu (Vaitkienė, Tolutienė, 2020). Todėl svarbu išmanyti veiksnius, stimuliuojančius suaugusiojo mokymosi motyvaciją. Visų pirma tai sąlygoja mokymų teikiama nauda, t. y. ar jų metu besimokantys tėvai gali pasiekti užsibrėžtų tikslų. Tėvai, auginantys vaikus su DS, tikisi, kad mokymasis jiems padės išspręsti problemas, susijusias su vaiku. Jų mokymosi motyvacija remiasi vidinėmis paskatomis bei pastangomis, o esminis motyvuojantis mokytis veiksnys – tikėjimas, kad jie mokosi tam, kad tiek jų, tiek ir jų vaiko gyvenimas taps geresnis.

Aiškūs, suformuluoti tikslai motyvuoja tėvus dėti papildomas pastangas, todėl tyrimo kontekste vienas svarbių veiksnių – mokymosi tikslo formulavimas. Iš(si)kelti tikslus tėvų mokyme aktualu tiek suaugusiųjų švietėjui, tiek besimokančiam tėvui. Esminis dalykas motyvuojant tikslais –skatinti sėkmę, nes vaikas, užaugęs šeimoje, kurioje tėvai motyvuoti mokytis, turės kokybiškesnį ir savarankiškesnį gyvenimą. Numatyti tikslą – tai susidaryti galutinio veiklos rezultato vaizdinį. Sudarant tikslus nepatyrusiems tėvams svarbi pagalba – bendradarbiavimas su kompetentingu suaugusiųjų švietėju.

Atlikta mokslinių šaltinių (Vaitkienė, Tolutienė, 2020, Adomaitienė, Zubrickienė, 2016) analizė bei asmeninė praktinė patirtis leido susisteminti ir išskirti tėvus, auginančius vaikus su DS, mokytis motyvuojančius veiksnius (1 lentelė).

1 lentelė. Veiksniai, motyvuojantys tėvų, auginančių vaikus su DS, mokymąsi

Vidiniai veiksniai	Išoriniai veiksniai
--------------------	---------------------

<ul style="list-style-type: none"> • saviaktualizacija, savirealizacija ir tobulėjimas; • mokymosi tikslas, jo suformulavimas sau pačiam ar padedant suaugusiųjų švietėjui; • poreikių ir lūkesčių bei tikslų atitikimas; • smalsumas, domėjimasis mokslo žmonių žiniomis, tyrėjų atradimais aktualiomis temomis; • problemų sprendimas; • užsibrėžtų tikslų pasiekimas; • geresnė savijauta; • siekis išmokti geriau suprasti savo vaiką, sužinoti, kaip susitvarkyti su iššūkiais, su kuriais susiduriama auginant kitokį vaiką; • noras išmokti bendravimo su savo vaiku ypatumų ir sužinoti tai, ko dar nežino. 	<ul style="list-style-type: none"> • mokymasis, kylantis iš gyvenimo situacijos, sukuriančios naujų žinių poreikį; • suaugusiųjų švietėjo vaidmuo, jo kuriama mokymosi aplinka, mokymo turinys ir metodai; • darbo ir mokymosi suderinimas; • mokymosi vertinimas darbe ir artimųjų rate; • šeimos narių požiūris; • finansinės galimybės; • mokymų teikiama nauda; • jaukios patalpos, patraukliai pateikiama informacija, mokymosi šaltiniai, priemonės.
--	--

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Vaitkienę, Tolutienę. *Suaugusiųjų mokytis motyvuojantys veiksniai ir priemonės pozityviosios tėvystės mokymo grupėse.* Tiltai, Nr. 2, 2020. KU, p. 1-23; Adomaitienė, Zubrickienė. *Projektai mokymo(si) procese: andragoginės sąveikos optimizavimo aspektas.* Monografija, 2016. KU leidykla.

Interpretuojant 1 lentelės turinį bei apibendrinant, galima teigti, jog saviaktualizacija, savirealizacija ir tobulėjimas, žingeidumas, domėjimasis mokslo žmonių žiniomis, tyrėjų atradimais aktualiomis temomis – tai labai svarbūs vidiniai veiksniai mokymuisi visą gyvenimą, o pasikeitus gyvenimo aplinkybėms ir atsiradus kitokiam vaikui, tampa tiesiog būtinais norint kokybiško gyvenimo sau ir savo vaikui. Tokie veiksniai kaip mokymosi tikslas, jo suformulavimas bei poreikių ir lūkesčių bei tikslų atitikimas, užsibrėžtų tikslų pasiekimas, problemų sprendimas, padedant specialistams, tėvus motyvuoja mokytis ir skatina imtis pokių. Siekiant pasiekti geriausių įmanomų rezultatų, svarbos įgyja individualūs tėvų mokymosi tikslai. Siekis geriau jaustis, išmokti geriau suprasti savo vaiką, sužinoti, kaip susitvarkyti su iššūkiais, susiduriama auginant kitokį vaiką, išmokti bendravimo su savo vaiku ypatumų, padėti jam ugdytis – vidiniai veiksniai, motyvuojantys tėvus mokytis dėl savo vaiko gerovės, gebėjimo kurti ir vystyti santykį su juo ir kt. Išoriniai veiksniai – mokymasis, kylantis iš gyvenimo situacijos, sukuriančios naujų žinių poreikį, bei mokymų teikiamą naudą parodo, kad svarbios tampa ne tik įgyjamos žinios, bet ir kompetencijos jas pritaikyti. Suaugusiųjų švietėjo vaidmuo, jo kuriama mokymosi aplinka, mokymo turinys ir metodai – daugiasluoksnis, įvairialypis veiksnys, reikšmingas ne tik mokymosi organizavimo, bet ir tėvų įkvėpimo mokytis, motyvacijos palaikymo bei skatinimo aspektais. Svarbu gebėti suderinti darbą ir mokymąsi, nes didžioji dauguma tėvų, auginančių vaikus su DS, yra dirbantys. Mokymosi vertinimas darbe ir artimųjų rate bei finansinės galimybės – veiksniai, kurie taip pat motyvuoja tėvus mokytis, todėl svarbus artimųjų palaikymas ne tik morališkai, bet ir finansiškai. Tokie veiksniai kaip jaukios patalpos, patraukliai pateikiama informacija, mokymosi šaltiniai, priemonės atlieka ne mažiau reikšmingą vaidmenį tėvų mokymosi motyvavime.

2. Tyrimo metodologija ir radiniai

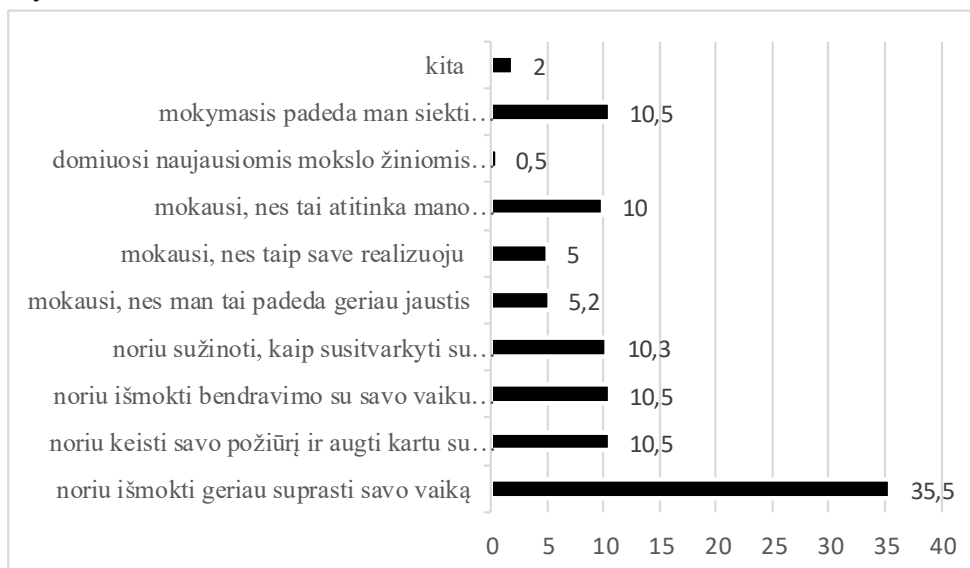
Mokslinės – praktinės konferencijos, skirtos paminėti Pasaulinę DS dieną, Lietuvoje vyksta kasmet nuo 2014 m., visuomet tą pačią kovo 21 d. Jas organizuoja Lietuvos Žmogaus genetikos draugija, VU Medicinos fakulteto Biomedicinos mokslų instituto Žmogaus ir medicininės genetikos katedra, VšĮ VU ligoninės Santaros klinikos. Konferencijos dalyviai yra tėvai, medicinos darbuotojai, pedagogai, suaugusiųjų švietėjai ir kt. Pasaulinės DS dienos misija – teigiamo visuomenės požiūrio formavimas į DS turinčiuosius, šių žmonių ir jų šeimų integracija į visuomenę, socialinių paslaugų tobulinimas bei jų lygiavertis prieinamumas. Taip pat tai tėvų, auginančių vaikus su DS, mokymosi, švietimo, konsultavimo bei susitikimų erdvė. Kiekvienais metais vis nauji pranešimai bei aktualios temos suteikia tėvams informacijos bei atveria duris pokių. Šių – 2022 m. konferencijos tema buvo „Veikime kartu – tai svarbu“.

Tyrimo tikslas – empiriškai atskleisti tėvų, auginančių vaikus su DS, mokytis motyvuojančius veiksnius kasmetinėse konferencijose, skirtose DS dienai paminėti. Tikslas siekia: 1) ištiriant tėvų, auginančių vaikus su DS, požiūrį į mokymąsi motyvuojančius veiksnius; 2) išanalizuojant tėvų, auginančių vaikus su DS, nuomonę apie suaugusiųjų švietėjo vaidmenį motyvuojant juos mokytis.

Tyrimo organizavimas ir respondentai. Anketa, sudaryta iš 15 klausimų, buvo patalpinta *apklausa.lt* el. svetainėje ir pasidalinta su tėvais, auginančiais vaikus su DS, 2022 m. dalyvavusiais metinėje konferencijoje, anketą pateikus socialinio tinklo „Facebook“ „Saulytės“ uždaroje grupėje. Tėvai savarankiškai pildė anketą internetu, tyrėjams nedalyvaujant. Anketoje buvo nurodyta tyrimo tikslas, pildymo instrukcija, garantuotas ją pildžiusiojo anonimiškumas ir kt. Iš viso apklausoje dalyvavo 77 respondentai.

Demografiniai duomenys. Tyrimo dalyvių daugumą sudarė moterys: jų – net 94,8 proc. Informacija svarbi tuo, kad išsiaiškinta, jog tyrime dalyvavo tik keli procentai (5,2 proc.) tėčių, todėl galima teigti, jog motinos yra aktyvesnės ir labiau motyvuotos mokytis. Gautų duomenų analizė rodo, jog 81 proc. respondentų dirba, 19 proc. – studijuoja. Darytina prielaida, jog požiūris į mokymąsi turėtų būti teigiamas. Iš tyrime dalyvavusių tėvų vidurinio išsilavinimo neturėjo nė vienas, tuo tarpu aukštąjį išsilavinimą įgijusi didžioji dauguma (69,2 proc. baigė universitetus, 30,8 proc. – kolegijas). Gauti rezultatai patvirtina, jog mokymesi dažniau dalyvauja tie, kurie turi ilgesnę ir teigiamą patirtį švietimo sistemoje, t. y. jau įgiję aukštąjį išsilavinimą. Tyrimo dalyvių amžius – 45 m. ir daugiau (50,6 proc.), 35-44 m. – 37,7 proc., mažiausiai (11,7 proc.) – 25-34 m. amžiaus asmenų, tai liudija, jog apklausoje daugiausia dalyvavo vyresniojo amžiaus moterys. Tyrimas patvirtino faktą, kad kuo vyresni tėvai, ypač motina, tuo didesnė tikimybė gimi vaikui, turinčiam DS (Utkus, Jusienė, 2016; Cunningham, 2012 ir kt.). Apibendrinant galima teigti, jog tyrime dalyvavo ženkliai daugiau mamų nei tėčių, kurių pusė buvo vyresni nei 45 m. amžiaus, didžioji dauguma dirbantys ir turintys aukštąjį (universitetinį) išsilavinimą.

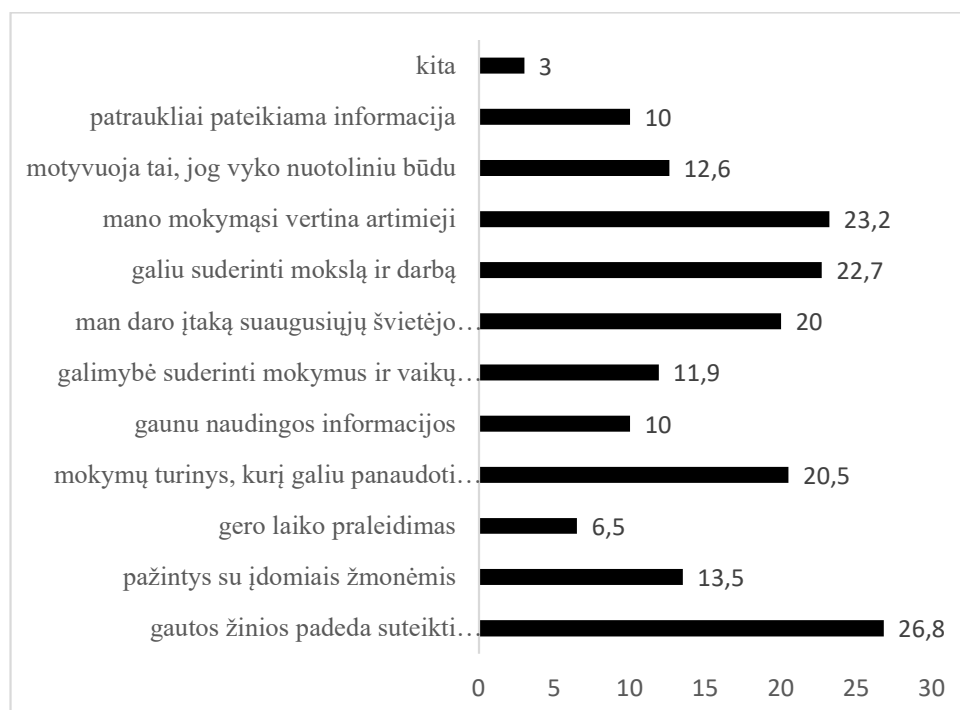
Pagrindiniai tyrimo rezultatai. Tėvus motyvuojantys mokytis veiksniai kasmetinėse konferencijose. Kodėl renkatės mokytis kasmetinėse konferencijose?, daugiausiai (35,5 proc.) pasirinko atsakymą „noriu išmokti geriau suprasti savo vaiką“ (1 pav.). Tai rodo, jog tėvams, auginantiems vaikus su DS, svarbiausia yra ryšys su vaiku, abipusis supratimas. Po 10,5 proc. surinko kiti vidiniai veiksniai: „noriu išmokti bendravimo su savo vaiku ypatumų“, „keisti savo požiūrį ir augti kartu su vaiku“ bei „mokymasis padeda siekti užsibrėžtų tikslų“. Taigi tėvai suvokia, jog mokymasis padeda siekti užsibrėžtų tikslų, padedančių užtikrinti bendravimą su vaiku ir požiūrio kaitą, šviečiantis kasmetinėse konferencijose ir pozityviai žvelgiant į ateities perspektyvas. Pabrėžtina, jog besimokantis suaugusysis mokymosi aplinkoje keisis, jei pats jo mokymasis bus tikslingas ir kryptingas, nes mokymasis, kaip savęs kūrimo procesas, vienija jausmų ir emocijų, patyrimų ir protinių galių visumą – tai kompleksiškas ir dinamiškas procesas, formuojantis besimokantįjį. Tačiau tik dešimtadalis pažymėjo, jog mokosi, nes „nori sužinoti, kaip išspręsti problemas, su kuriomis susiduria auginant kitokį vaiką“ bei „mokosi, nes tai atliepia poreikius, lūkesčius ir išsikeltus tikslus“. Gauti duomenys patvirtina, jog galingiausia motyvacinė jėga yra nepatenkintas poreikis (Hargreaves, 2008). Paskyroje „kita“ tėvai įrašė tokių vidinių skatinančių mokytis veiksnį – „noras sužinoti tai, ko nežinau“. Tai rodo, jog tėvai siekia žinių, nori šviestis, mokytis bei tobulėti.

1 pav. Vidiniai veiksniai, skatinantys tėvus mokyti (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių pagal tyrimo duomenis, 2022

Prie išorinių veiksnių, skatinančių mokyti, dauguma tėvų (26,8 proc.) pažymėjo, jog „gautos žinios padeda suteikti kokybiškesnį gyvenimą savo vaikui“ (2 pav.).

2 pav. Išoriniai veiksniai, skatinantys tėvus mokyti (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių pagal tyrimo duomenis, 2022

Kad tėvams ne mažiau svarbus „artimųjų vertinimas“, matome iš to, jog šį veiksnių pažymėjo 23,2 proc. jų. „Galimybė suderinti mokslą ir darbą“ aktualu 22,7 proc. respondentų. 20,5 proc. apklausos dalyvių skatina mokyti „mokymų turinys“, dėka kurio jie gali susikurti geresnį gyvenimą, ir 20 proc. tėvų daro įtaką „suaugusiųjų švietėjo vaidmuo, jo kuriama mokymosi aplinka, turinys bei metodai“. Gauti duomenys patvirtina tyrimų (Vaitkienė, Tolutienė, 2020; Adomaitienė, Zubrickienė, 2016 ir kt.) išvadas, jog besimokančius suaugusiuosius labiausiai motyvuoja tokie išoriniai veiksniai: mokymo turinys ir metodai, darbo ir mokslo suderinimas, mokymosi vertinimas darbe ir artimųjų rate, darbdavio, šeimos narių požiūris, finansinės galimybės. Paskyroje „kita“ 3 proc. tėvų įrašė tokius išorinius skatinančius mokyti veiksnius: „noras sutikti bendraminčių“, „susipažinti su kitais tėvais“, „palaikyti ryšius su tokiais tėvais“, tai patvirtina, jog tėvams yra svarbus bendravimas su bendraminčiais, auginančiais kitokius vaikus. Atsižvelgiant į tai, suaugusiųjų švietėjui svarbu sudaryti galimybes patenkinti šį poreikį mokymosi procese.

Atsakant į klausimą *Kas mažina motyvaciją mokyti?*, daugiausia procentų surinko vienas atsakymas iš išorinės demotyvacijos – „nemalonus lektorius“ ir vidinei demotyvacijai priklausantis veiksnys – „neįdomios paskaitos“ (po 26 proc.). Tai liudija, jog suaugusiųjų švietėjo vaidmuo tėvams yra svarbus. „Neaktualios temos“ surinko 24 proc., kas rodo, jog temos konferencijų metu turi būti tiesiogiai susijusios su DS. Gauti duomenys patvirtina, jog suaugusiųjų švietimo pagrindas – teikti kokybiškas mokymosi paslaugas, pažinti besimokantįjį, iširti jo požiūrį, nustatyti poreikius bei lūkesčius siejant su troškimais, nukreiptais į perspektyvą. Tyrimo rezultatų analizė atskleidė, jog mažiausiai tėvus demotyvuoja šie išoriniai ir vidiniai veiksniai: „nemaloni mokyklinė patirtis“ (10 proc.), „geografiškai nepatogi mokymuisi vieta“ (8 proc.), „darbo ir mokslo nesuderinamumas“ (8 proc.), „papildomos išlaidos“ (8 proc.), „noro ir ryžto mokyti stoka“ (6 proc.), „nuovargis bei laiko trūkumas“ (6 proc.).

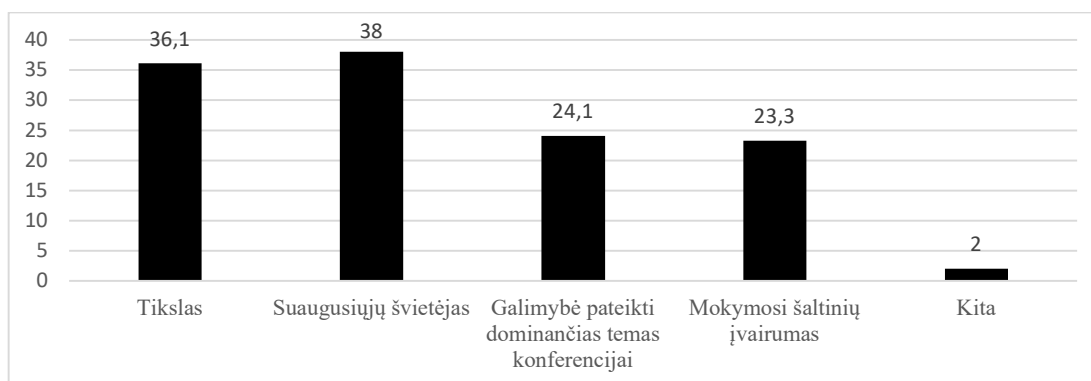
Į klausimą *Ar pakanka informacijos, mokymų, susijusių su vaiko diagnoze?*, daugiau nei pusė (56,4 proc.) atsakė, jog „iš dalies pakanka“, 19,2 proc. – „nepakanka“, 23,1 proc. – „pakanka“. Panašu, jog kartą per metus vykstanti konferencija nepatenkina daugumos tėvų žinių poreikio. Darytina išvada, jog tėvai, auginantys vaikus su DS, yra motyvuoti mokytis, bet jiems reikia daugiau informacijos, konsultacijų ir mokymų. Siekiant pagerinti esamą situaciją, reikalingas profesionalus suaugusiųjų švietėjas, kuris organizuotų mokymus, seminarus, konferencijas, ypač grupinius mokymus, nes gauti rezultatai patvirtina tyrimais (Vaitkienė, Tolutienė, 2020; Adomaitienė, Zubrickienė, 2016; Tolutienė, Trakšėlysis, 2016 ir kt.) pagrįstas suaugusiųjų motyvavimo mokytis prielaidas, t. y. labiausiai motyvuoja grupė, mokymosi veikla, mokymus vedantis asmuo ir kt. Jeigu mokymai ir jų turinys atitinka besimokančiojo poreikius, tikslus, motyvacija juos lankyti gali būti labai didelė. Vadinasi, suaugusiųjų švietėjas, siekdamas skatinti tėvų motyvaciją mokytis ir užtikrinti teigiamą jos kaitą, savo veiklą turi orientuoti į tokių mokymosi sąlygų sudarymą, kurios leistų tėvams maksimaliai patenkinti savo poreikius ir atlieptų jų lūkesčius.

Siekiant išsiaiškinti, ar *Tėvų mokymosi motyvacija didėja turint galimybę dalyvauti konferencijų temų sudarymo procese?*, net 74 proc. pažymėjo „taip“, „ne“ – 26 proc. Remiantis gautais rezultatais, daroma prielaida, jog didžiajai daugumai tėvų motyvacija mokytis didėja, jei yra galimybė išsakyti rūpimas temas ir į jas yra atsižvelgiama rengiant konferencijas. Kiekvieni tėvai turi panašių patirčių vaiko su DS auginimo procese, bet taip pat yra ir individualios patirtys, individualūs klausimai, į kuriuos tėvai nori rasti atsakymus.

Į klausimą *Kaip reikiamos informacijos trūkumas veikia Jūsų motyvaciją?*, 87 proc. atsakė „skatina ieškoti toliau“, o 13 proc. tėvų tai „demotyvuoja“. Svarbu akcentuoti, jog informacija vaidina labai svarbų vaidmenį šeimų, auginančių vaikus su DC, gyvenime: diagnozės žinojimas ir jos suvokimas padeda tėvams tam tikra prasme valdyti ir kontroliuoti padėtį, ypač pradinio pasimetimo laikotarpiu.

Apibendrinant galima teigti, jog tėvų, auginančių vaikus su DS, motyvaciją mokytis lemia tiek vidiniai, tiek išoriniai veiksniai. Svarbiausi vidiniai veiksniai, tiesiogiai susiję su tokiu vaiku ir jo gerove. Ne mažiau svarbūs išoriniai veiksniai: mokymosi aplinka ir metodai, įdomios paskaitos, aktualios temos, malonus lektorius, darbo ir mokslo suderinimas, mokymosi vertinimas artimųjų rate, galimybė dalyvauti temų pasirinkimo procese ruošiantis konferencijai ir kt. Tačiau daugumai tėvų informacijos, susijusios su vaiko diagnoze ir jo ugdymu, trūksta, todėl savalaikis reikiamos informacijos suteikimas – itin svarbus tėvų motyvavimo mokytis veiksnys, į kurį reikėtų deramai atsižvelgti.

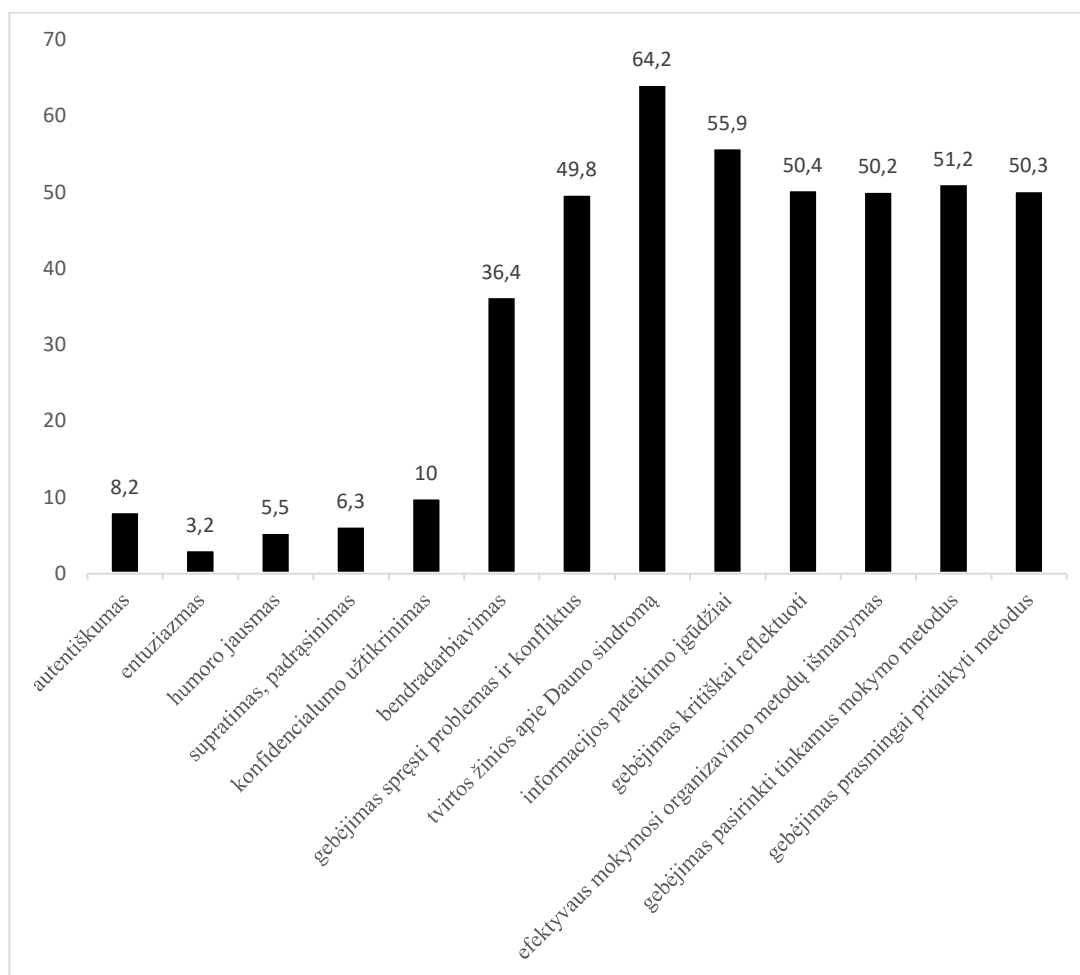
Suaugusiųjų švietėjo vaidmuo tėvų mokymosi motyvavimui užtikrinti. Iš pateiktų veiksmų, motyvuojančių mokytis tokio pobūdžio konferencijose, kaip svarbiausius, tėvai, auginantys vaikus su DS, pasirinko maždaug panašiai (3 pav.): 38 proc. „skatina lektorius, vedantis mokymus“, 36,1 proc. „motyvuoja tikslas, dėl kurio atvyko į mokymus“. Tai patvirtina nuostatą, jog privalu sukurti pozityvią, saugią, palaikančią aplinką, kurioje besimokantysis galėtų sau iškelti pasiekiamus tikslus, galvotų apie mokymąsi kaip apie mažus žingsnelius tikslo link, nes besimokančiajam pereiti iš komforto zonos į nepažintą sritį yra sudėtinga, kaip ir būtina atminti, kad tikrasis mokymasis prasideda tik už tos ribos, kai viskas paprasta ir aišku. 24,1 proc. respondentų „motyvuoja mokytis galimybė pateikti dominančias temas konferencijai“, todėl puiku, jog tokia galimybė yra. 23,3 proc. tėvų, kaip svarbiausius veiksmus mokytis kasmetinėse konferencijose, nurodė „mokymosi šaltinių įvairumą“, kas patvirtina tyrimo (Adomaitienė, Zubrickienė, 2016 ir kt.) išvadas, kuriose nurodomos dar ir tokios fizinės pozityvios mokymosi aplinkos kūrimo priemonės, kaip patraukliai pateikiama informacija (patrauklūs mokymosi šaltiniai, priemonės: vadovėliai, multimedija ir pan.). Šio tyrimo kontekste svarbus veiksnys – mokymuose pateikiamos veiklos priemonės (knygos, informatyvūs lankstinukai apie DS, kurių nėra nei prekyboje, nei bibliotekoje). Paskyroje „kita“ respondentai (2 proc.) įrašė asmeninio noro bei savivokos plėtimo veiksmus. Galime teigti, jog tai stiprūs vidiniai mokymosi veiksniai. Kita vertus, gauti duomenys patvirtina, jog suaugusieji ima mokytis tada, kai jų gyvenimo situacija sukuria naujų žinių poreikį. Būtent tėvams, auginantiems vaiką su DS, ir iškyla gyvenimiška situacija, kai gimus kitokiam vaikui, šviestis bei plėsti savivoką yra svarbu, nes tai suteikia tiek vaikui, tiek tėvams kokybiškesnę gyvenimą.

3 pav. Veiksniai, motyvuojantys tėvus mokytis konferencijoje, skirtoje paminėti DS dieną (proc.)
Šaltinis: sudaryta autorių pagal tyrimo duomenis, 2022

Tyrimo kontekste aktualu atskleisti, *Koks turėtų būti mokymus vedantis asmuo, kad motyvuotų tėvus mokytis?* Daugiausiai respondentų (64,2 proc.) pažymėjo, kad „motyvuotą tas, kuris turėtų tvirtas žinias apie DS“ (4 pav.). Mažiau respondentų (55,9 proc.) pažymėti „suaugusiųjų švietėjo informacijos pateikimo įgūdžiai“. Beveik po lygiai pasiskirstė atsakymai: „efektyvus suaugusiųjų mokymosi organizavimo metodų išmanymas“ (50,2 proc.), „gebėjimas pasirinkti tinkamus mokymosi metodus“ (51,2 proc.) bei „prasmingai juos pritaikyti“ (50,3 proc.) ir „krištiškai reflektuoti“ (50,4 proc.), „gebėti spręsti problemas“ (49,8 proc.). Taigi tėvams aktualios dalykinės ir didaktinės suaugusiųjų švietėjo kompetencijų sritys. Pastebėtina, jog dalykinės kompetencijos esmė – savo srities išmanymas bei gebėjimas krištiškai reflektuoti; didaktinės kompetencijos šerdyje – suaugusiųjų mokymo/si organizavimo metodų išmanymas ir gebėjimas juos prasmingai taikyti, lankstumas ir atsakingumas, gebėjimas spręsti konfliktus ir kt. (Tolutienė, Trakšėly, 2016). Tuo tarpu socialinei suaugusiųjų švietėjo kompetencijos sričiai priklausantiems gebėjimams ir savybėms mažiausiai respondantai skyrė dėmesio „konfidencialumo užtikrinimui“ (10 proc.), „supratimui ir padėsimui“ (6,3 proc.), kaip jų motyvavimui mokytis įtaką turintiems veiksniams. Tikėtina, jog šeimoje ir artimųjų rate tėvams to nestinga. Konfidencialumo užtikrinimas taip pat nėra tėvams toks svarbus, galbūt dėl to, kad siekiama realių sėkmingų pavyzdžių jais dalijantis ir siekiant mokytis iš kitų gerosios patirties.

Kaip matyti (4 pav.), „bendradarbiavimas“ surinko daugiau nei trečdalį procentų (36,4 proc.), kas rodo, jog tėvams ne mažiau svarbi sąveika mokymosi procese tarp jų ir lektoriaus bei tarp kitų besimokančių tėvų. Panašūs rezultatai gauti tyrimuose (Tolutienė, Trakšėly, 2016), kurių išvadose akcentuojama, jog suaugusiųjų švietėjo ir besimokančiojo santykis mokymosi procese yra dalijimasis patirtimi ir idėjomis. Norint sustiprinti motyvaciją, svarbu nustatyti besimokančiojo mokymosi stilių, taip pat ne mažiau svarbu užmegzti ryšį su juo, bandyti jį pažinti, išsiaiškinti, kokie jam paskatinimai yra svarbiausi. Tiems, kam svarbus pripažinimas, reikia skirti daugiau dėmesio, nes jie jo trokšta. Vertinančius budrumą reikėtų paskirti dirbti į grupę, kur kaip šeimoje vieni kitais pasitiki ir kartu viską sprendžia. Vertinantiems pergales galima sukurti konkurencines sąlygas. Reziumuojant galima teigti, jog yra įvairių būdų, kuriais suaugusiųjų švietėjas gali suaugusįjį motyvuoti mokytis.

4 pav. Suaugusiųjų švietėjo savybės, motyvuojančios tėvus mokytis (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių pagal tyrimo duomenis, 2022

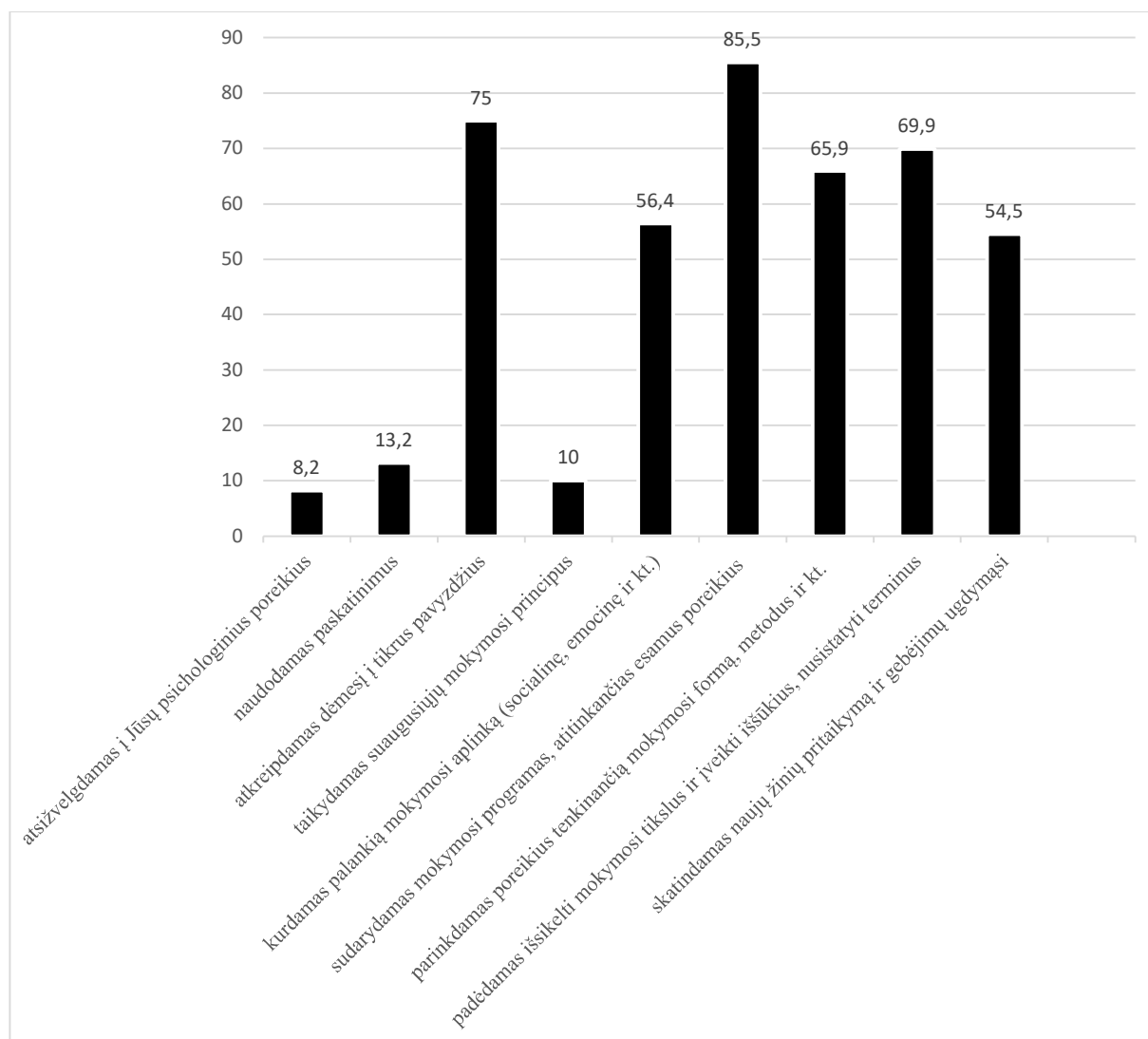
Taip pat svarbu buvo išsiaiškinti, *Koks lektorius nemotyvuoja mokytis?* Daugiausiai (32 proc.) tyrimo dalyvių atsakė – „turintis išankstinį neigiamą požiūrį į tokius tėvus“. Šis faktas patvirtina, jog suaugusiųjų švietėjas privalo sukurti pozityvią, palaikančią ir emociškai saugią mokymosi aplinką. 30 proc. respondentų pažymėjo, jog „lektorius neturėtų būti negatyviai nusiteikęs darbui su tokiomis šeimomis“, nes optimizmas teikia tėvams vilties, jog viskas bus gerai, o negatyvumas jiems kelia nerimą ir neigiamas emocijas. „Kontroliuojantis“ nepatiktų 20 proc. tėvų, „negebantis išklausti ir priimti kito nuomonės“ – 18 proc. Gauti duomenys patvirtina, jog sukurti tėvams palankią aplinką mokymuisi padeda suaugusiųjų švietėjo nusiteikimas išgirsti ir išklausti juos bei patarti.

Taip pat respondentų teirautasi, ar pritaria teiginiui: *Kitoks mąstymas visada atveria erdvę pokyčiams, o pokyčiai skatina teigiamas nuostatas*, nes dažnai tėvai negali teigiamai bei palankiai priimti tokio vaiko gimimo faktą. Deja, teiginiui „pritare“ tik 35,8 proc., daugmaž trečdalis „iš dalies pritarė“ (29,9 proc.) ar „nepritare“ (34,3 proc.). Tai liudija, jog šiuo aspektu tėvams reikalingas suaugusiųjų švietėjas, kurio užduotis būtų paskatinti kitokį mąstymą, požiūrio kaitą.

Tyrimo rezultatų (5 pav.) analizė rodo, kad daugiausia tėvų pažymėjo, jog suaugusiųjų švietėjas padidintų motyvaciją mokytis sudarydamas mokymo programas, atitinkančias esamus poreikius (85,5 proc.). Interpretuojant gautus duomenis, svarbu akcentuoti, jog tėvams, auginantiems vaikus su DS, skirta mokymo programa ne tik turi atitikti jų poreikius, bet ir turi būti aišku, ką naujo mokymosi metu jie sužinos, kaip tai pravers auginant kitokį vaiką, todėl aktualu, jog sudarant mokymo programą į tai būtų orientuojamasi. Mokymosi poreikius būtina išsiaiškinti tam, kad būtų užtikrintas sklandus mokymosi procesas bei nuolat palaikoma ir skatinama mokymosi motyvacija. Nors suaugusiųjų mokymosi poreikiai yra ne tik skirtingi, bet ir nuolat kintantys, tačiau suaugusiųjų švietėjui svarbu sudaryti galimybes maksimaliam jų patenkinimui mokymosi procese. Kitas svarbus aspektas – „atkreipti

dėmesį į tikrus pavyzdžius“, kuri pažymėjo net 75 proc. respondentų. Tai liudija, jog tėvus motyvuoja mokytis realūs pavyzdžiai, nes matydami, jog įdėtos mokymosi pastangos davė puikius rezultatus, patys siektų labiau pasistengti ir nuveikti daugiau dėl savo vaiko.

Kaip matyti (5 pav.), daugiau nei pusei tėvų aktualu, jog „suaugusiųjų švietėjas motyvuotų padėdamas išsikelti mokymosi tikslus ir įveikti iššūkius, nusistatyti terminus“ (69,9 proc.).

5 pav. Suaugusiųjų švietėjo vaidmuo tėvų mokymosi motyvavimui (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių pagal tyrimo duomenis, 2022

Tai patvirtina, jog išsikelti tikslai skatina priimti iššūkį, reikalaujantį pastangų, tačiau telpantį į realių galimybių ribas. Kiekvieni sau tikslą išsikėlę tėvai, pirmiausia turi aiškiai jį apsibrėžti, nusistatyti terminus jam pasiekti bei numatyti, kaip realizuoti, žinoti, kokius vaiko su DS talentus ugdyti, kokius sugebėjimus lavinti. Šiuo aspektu nepatyrusiems tėvams svarbi pagalba – patyrę specialistai, nes dažnai ligos ir raidos etapai, keliaujantys išvien su DS, būna pastebėti per vėlai. Trūksta nuoseklių tokių vaikų ugdymo strategijų ir būdų išmanymo. Tik vienetai tėvų, auginančių vaikus su DS, gali teigti, jog jaučiasi pasitikintys savimi, žinantys, ką daryti ir kur kreiptis savišvietos klausimais, todėl specialistai, atliekantys įvairias funkcijas, yra puikūs pagalbininkai.

Gautų duomenų analizė rodo, jog respondentams svarbu parinkta „poreikius tenkinanti mokymosi forma, metodai ir kt.“ (65,9 proc.). Nors tėvų mokymosi poreikiai yra ne tik skirtingi, bet ir nuolat kintantys, tačiau suaugusiųjų švietėjui svarbu sudaryti galimybes maksimaliam jų patenkinimui mokymosi procese. Taip pat tėvams aktualūs suaugusiųjų švietėjo paskatinimai tėvus mokyti, „kuriant

palankią socialinę ir emocinę mokymosi aplinką“ (56,4 proc.), „skatinant naujų žinių pritaikymą ir gebėjimų ugdymąsi“ (54,5 proc.) (5 pav.). Verta akcentuoti, jog socialinė suaugusiųjų švietėjo kompetencija yra labai svarbi besimokantiems tėvams, kurios pagrindą sudaro: socioemocinis jautrumas, supratimas, padaršinimas, sugebėjimas inicijuoti bendradarbiavimą, spręsti sunkumus ir kt. Tačiau tyrimas atskleidė, jog tėvams mažiau aktualu „psichologiniai paskatinimai“ (13,2 proc). Visgi verta pastebėti, jog jie stiprina motyvaciją, kartais reikalingi vien tam, kad pažadintų tėvų giliai slypinčius motyvus, kurių, kaip ir poreikių, jie turi pačių įvairiausių. Motyvai lemia, kas tam tikroje situacijoje skatina, o kas sukelia vien abejingą reakciją (Felser, 2006). Parodymas, kad vaikas su DS gali skaityti, sportuoti, pavyzdžiui, labai gerai plaukti, ir pan., gali sustiprinti tėvų mokymosi motyvaciją, pažadinti giliai viduje slypinčius mokymosi motyvus ir paskatinti šviestis bei veikti.

Apibendrinant galima teigti, kad tėvus, auginančius vaikus su DS, tokio pobūdžio konferencijose motyvuoja tikslas, dėl kurio atvyko, ir lektorius, turintis tvirtas žinias apie DS ir įgūdžius, kaip pateikti informaciją, bei teigiamą požiūrį į tėvus, gebantis motyvuoti mokytis sudarydamas mokymo programas, atitinkančias esamus poreikius, atkreipiantis dėmesį į realius pavyzdžius, padedantis išsikelti mokymosi tikslus ir įveikti iššūkius, nusistatyti terminus, organizuojantis efektyvų mokymąsi, pritaikantis tinkamus metodus, kritiškai reflektuojis bei gebantis spręsti sunkumus, suteikti pagalbą, skatinantis pažangų tėvų mąstymą.

Išvados

1. Išanalizavus paaiškėjo, jog Dauno sindromas – būklė, kai vaikas gimsta, turėdamas 21-os chromosomų poros trisomiją, lemiančią jo intelektinę negalią bei fizinės raidos sutrikimus. Tokio vaiko gimimas sukelia tėvams didelį stresą, kurio įveikimas priklauso nuo daugelio veiksnių, tarp kurių esminiai – specialusis ugdymas bei tėvų švietimas, informavimas, konsultavimas, pagalba, parama, motyvavimas mokytis, bendradarbiavimas su specialistais. Tai reikalinga ne tik dėl to, kad DS turintis asmuo būtų natūraliau priimamas visuomenėje, bet ir dėl to, kad spartėtų jo fizinė raida, klostytųsi realios prielaidos socializuotis visuomenėje. Todėl tėvų motyvavimas mokytis bei švietimas aktualus šeimų, auginančių vaikus su DS, gyvenime: padeda valdyti ir kontroliuoti negalios situaciją, nuteikia tėvus teigiamai, įgalina juos veikti.

2. Išsiaiškinta, jog tėvų, auginančių vaikus su DS, mokymąsi motyvuojantys veiksniai skirstomi į pagrindines grupes: psichologiniai veiksniai, siejami su asmenybės ypatumais – tai saviaktualizacijos, savirealizacijos, tobulėjimo prielaida; socialiniai veiksniai, formuojantys interesus, nuostatas ir kt.; andragoginiai veiksniai, apimantys mokymosi proceso organizavimą. Nustatyta, jog pasirinktas tinkamas suaugusiųjų švietėjo vaidmuo, veiklos stilius ir elgesys stiprina ir lemia tėvų motyvaciją mokytis, mokymosi efektyvumą, daro reikšmingą įtaką mokymosi tikslams bei rezultatams, taip pat nuostatoms, santykiams, požiūriams ir kt.

3. Ištirta, jog tėvus mokytis kasmetinėse konferencijose, skirtose DS dienai paminėti, motyvuoja vidiniai veiksniai – siekis išmokti geriau suprasti savo vaiką, bendravimo su juo ypatumų, keisti požiūrį ir augti kartu su vaiku, siekiant užsibrėžtų tikslų; išoriniai veiksniai – mokymosi aplinka, įdomios paskaitos, aktualios temos, malonus lektorius, galimybė dalyvauti temų pasirinkimo procese, darbo ir mokslo suderinimas, mokymosi vertinimas artimųjų rate. Pastebėta, jog suaugusiųjų švietėjo vaidmuo aktualizuojamas parengiant mokymosi turinį, atliepiant poreikius, gebant atrinkti tinkamus mokymosi metodus bei prasmingai pritaikyti, turėti žinių apie Dauno sindromą bei įgūdžių perteikiant naują informaciją, atkreipiant dėmesį į realius pavyzdžius, padedant išsikelti mokymosi tikslus ir įveikti iššūkius, nusistatyti terminus, išmanant efektyvų suaugusiųjų mokymosi organizavimą, kritiškai reflektuojant bei gebant spręsti problemas, savo pavyzdžiu skatinant pozityvų mąstymą. Atskleista, jog tėvų motyvavime mokytis reikšmingas vaidmuo tenka suaugusiųjų švietėjui, nuo kurio priklauso, ar bus efektyviai pritaikyti besimokančių tėvų asmeninės motyvacijos mokytis veiksniai.

Literatūra

1. Adomaitienė, J., Zubrickienė, I. (2016). *Projektai mokymo(si) procese: andragoginės sąveikos optimizavimo aspektas*. Monografija. KU leidykla.

2. Albernaz, E. P., Costa, R. G. (2009). *Prevalence of congenital heart defects in patients with Down syndrome in the municipality of Pelotas*. Journal de pediatria. Brazil.
3. Bakanienė, I. (2011). *Dauno sindromas: medicininiai, pedagoginiai ir socialiniai aspektai*. Klaipėdos banga.
4. Barnhart, R. C., Connolly, B. (2007). *Aging and Down syndrome: implications for physical therapy*. Physical therapy.
5. Bėkšta, A. (2010). *Muziejų edukacinės programos suaugusiems*. Vilnius: Gimtasis žodis.
6. Brayden, R. (2012). *Down syndrome. CRS – Pediatric Advisor*. Klaipėda: S. Jokūžio leidykla.
7. Butkevičienė, R. (2008). *Šeima, kurioje auga vaikas, turintis negalią*. Kaunas: Vital Litera.
8. Connolly, B., Morgan, S., Russell, F. F., Richardson, B. (2007). *Early intervention with Down syndrome children. Physical Therapy*. doi: https://issuu.com/downsideuporg/docs/children_with_down_s_syndrome_moto
9. Cunningham, C. (2012). *Understanding Down syndrome*. Liverpool.
10. Diržytė, A., Bandzevičienė, R., Dauderys, V., Berniūnienė, E. (2010). *Dirbančiųjų su neįgaliais vidinės darnos, gyvenimo kokybės ir streso įveikos ypatumai*. Socialinių mokslų studijos. Prieiga per internetą: <http://docplayer.lt/176695453-Dirban%C4%8Di%C5%B3j%C5%B3-sune%C4%AFgaliiais-vidin%C4%97s-darnos-gyvenimo-kokyb%C4%97s-ir-streso-%C4%AFveikos-ypatumai.html>
11. Felser, G. (2006). *Motyvacijos būdai: asmens sėkmę lemiantys faktoriai*. Praktinis psichologijos panaudojimas. Vilnius: Alma Littera.
12. Galkienė, A. (2005). *Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje*. ŠU leidykla.
13. Galkienė, A., Gevorgianienė, V. (2008). *Neįgalumą turinčių mokinių verslumo ugdymo programa*. Vilnius: VPU leidykla.
14. Giedrienė, R. (2015). *Raidos sutrikimai ir vaiko socializacija*. Monografija. Vilnius: LEU leidykla.
15. Guazzo, G. M. (2007). *Therapies and Rehabilitation in Down Syndrome*. Chapter 7, Publisher: John Wiley & Sons, Ltd. Editors: J. A. Rondal & A. Rasore–Quartino, pp. 107–126.
16. Glenn, A. L., Raine, A., Venables, P. H., Mednick, S. A. (2007). *Early temperamental and psychophysiological precursors of adult psychopathic personality*. Journal of Abnormal Psychology, 116 (3), pp. 508.
17. Grigelionienė, R., Ladukienė, V. (2007). *Vaikų, turinčių Dauno sindromą, sveikatos ir raidos ypatumai*. Vilnius: Viltis, p. 6 – 22.
18. Handel, G. (2016). *Children and Society: The Sociology of Children and Childhood Socialization*. Oxford University Press.
19. Hargreaves, A. (2008). *Mokymas žinių visuomenėje*. Vilnius: Homo Liber.
20. Jurevičienė, M., Kaffemanienė, I. (2009). *Tėvų įžvalgos apie vidutiniškai sutrikusio intelekto paauglių socialinius įgūdžius*. Specialusis ugdymas, Nr. 2 (21), p. 99–110.
21. Liobikienė, N. T. (2006). *Krizių intervencija*. Mokomoji knyga. VDU, Socialinio darbo institutas.
22. Kreivinienė, B. (2007). *Šeimos, auginančios neįgalų vaiką, gyvenimo kokybės palaikymas socialiniame tinkle*. Specialusis ugdymas, Nr. 1 (16), p. 105–115.
23. Kvieskienė, G., Čiužas, R., Vaicekuskienė, V., Šalaševičiūtė, R. (2015). *Kompleksinė pagalba neįgaliesiems asmenims*. Mokslo studija. Vilnius.
24. Maslow, A. H. (2006). *Humanistinės pedagogikos tikslai ir reikšmė. Psichologai apie žmogaus raidą*. Sud. Garbačiauskienė M. Kaunas: Šviesa.
25. Mikulėnaitė, L., Ulevičiūtė, R., Grigelionienė, R., Kodikienė, E., Ladukienė, V. (2007). *Dauno sindromas ir vaiko raida. Kompleksinė vaiko negalia. Vaikų elgesio sutrikimai*. Vilnius: Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija “Viltis”.
26. Prasauskienė, A., Daugirdienė, I., Gaizelytė, D. (2007). *Mokykimės bendrauti*. Knyga apie vaikų komunikacijos sutrikimus. Šiauliai: Šiaulių knygriškla.
27. Spalding, D. (2013). *How to Teach Adults?* Internetinė prieiga: <https://epale.ec.europa.eu/lt/blog/kaip-mokant-suaugusiuosius-juos-motyvuoti>

28. Šalūgienė, N. (2022). *Apie Dauno sindromą "naujiems tėvams"*. Prieiga per internetą: <https://www.saulytes.lt/duk/apie-dauno-sindroma-naujiems-tevams/>
29. Tolutienė, G. Trakšėlyš, K. (2016). *Adult learning organization: theoretical and practical aspects*. Study book. Saarbrücken: Scholars' Press.
30. Vaitkienė, L., Tolutienė, G. (2020). *Suaugusiųjų mokytis motyvuojantys veiksniai ir priemonės pozityviosios tėvystės mokymo grupėse*. Tiltai, Nr. 2. KU leidykla, p. 1-23.
31. Ustilaitė, S., Kuginytė-Arlauskienė, I., Cvetkova, L. (2015). *Šeimų, auginančių neįgalius vaikus, vidinio ir socialinio gyvenimo pokyčiai*. Socialinis darbas, Nr. 10 (1).
32. Utkus, A., Jusienė, R. (2016). *Dauno sindromas*. Vilnius: Viltis.

MOTIVATING FACTORS IN ADULT LEARNING: ATTITUDES OF PARENT'S RAISING CHILDREN WITH DOWN SYNDROME

Assoc. prof., dr. Gitana Tolutienė, Neringa Navikaitė, raising a child with Down Syndrome

Summary

Scientific problem: what factors motivate parents of children with Down Syndrome to learn, and what is the role of adult educator? **Research objective:** parents, raising children with Down Syndrome, motivational factors to learn and the role of adult educator. **Research purpose** – to use theoretical analysis and empirically reveal motivational factors of learning of parents raising children with Down Syndrome. **Research problems:** 1) analyze children with Down Syndrome, theoretical aspects, and prove importance of educational improvement for parents; 2) to find out what factors motivate adults to learn, as well as to show the role of adult educator within this process; 3) to conduct empirical study and to identify parents raising children with Down Syndrome, attitudes towards their motivational factors of learning, and the role of adult educator. **Research methods:** 1) analysis of scientific literature; 2) survey analysis.

Research results. Based on completed study it was revealed the most effective learning motivating factors during the annual conferences to commemorate the Children with Down Syndrome Day. From inner factors the most important was the following – “I want to understand my child better”. The external factors are those that are related to the learning environment learning methods and contents, alignment of work and studies, parental motivation to learn from interesting lectures, actual topics, and kind adult educator. After completed research of adult educator’s motivational role in parent’s lives raising children with Down Syndrome, it was revealed that the parents’ help comes from – adult educator, respecting the motivation to teach, creating learning programs depending on needs, reviewing the real-life examples, helping to prioritize learning goals and accepting challenges; determine the timelines, understanding effective learning organizational methods for adults, accepting criticism, and dealing with problems and conflicts, promoting different – new and positive way of thinking. This research helped to come to conclusion, that adult educator role is very important for parents’ motivational learning, and its success depends how effectively it will be adjusted for parents’ motivational factors.

Keywords: Down Syndrome, learning motivation, motivational factors of learning, teaching adults, adult educator.